

генерування сфери скорингових оцінок «поганих позичальників», оцінки різних станів ліквідності позичальника, а отже, різних умов дефолту, врахування галузевої орієнтації МСБ, що слугує методич-

ною основою для вдосконалення переліку кредитних послуг та порядку формування резерву, а також відбору підприємств для надання державної підтримки, зокрема субсидування процентної ставки.

Список літератури:

1. Лаврушин О.И., Валенцева Н.И. Банковские риски / О.И. Лаврушин, Н.И. Валенцева. – М. : Кнорус, 2007. – 232 с.
2. Черкашенко В.Н. Управление рисками кредитования малого и среднего бизнеса / В.Н. Черкашенко // Банковское кредитование. – 2012. – № 4.
3. Махлин Е.Ю. Организационно-экономический механизм формирования системы кредитования малого бизнеса : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.10 / Е.И. Махлин. – Москва, 2007. – С. 18.
4. Абрамова Н.А. Некоторые критерии достоверности моделей на основе когнитивных карт / Н.А. Абрамова, С.В. Коврига // Проблемы управления. – 2008. – № 6. – С. 23–33.
5. Переверза Е.В. Сценарный подход в задачах анализа сложных социальных систем / Е.В. Переверза // Системні дослідження та інформаційні технології. – 2011. – № 1 – С. 133–143.
6. Axelrod, R. The Structure of Decision: Cognitive Maps of Political Elites / R. Axelrod. – Princeton, NJ: Princeton University Press, 1976.
7. Савинова Д.В. Банковское кредитование малого бизнеса и его роль в развитии региона (на примере Республики Бурятия) : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.10 / Д.В. Савинова. – Москва, 2010. – С. 21–22.
8. Бородин К.В. Комплексные методы финансовой диагностики / К.В. Бородин . – Воронеж : Воронежский государственный университет. – 2002. – 183 с.
9. Петрова Ю. Эксперимент. Банк «Пойдем!» отказался от святой святых розничного банка – скоринговой системы / Ю. Петрова // Секрет фирмы. – 2012. – № 5(319). – С. 35–37.

УДК 336.71:330.131.7 (477)

Жердецька Л.В., к. е. н., доцент,
доцент кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет
Коломия Т.О., студент
Одеський національний економічний університет

РИЗИК ТА ПРИБУТКОВІСТЬ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ: ОЦІНКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ

Жердецька Л.В., Коломия Т.О. Ризик та прибутковість банківського кредитування: оцінка взаємозв'язків. У статті проаналізовано взаємозв'язок між часткою недохідних кредитів у портфелі та спредом і віддачею активів. Доведено, що ризикованість впливає на прибутковість у періоди, коли частка недохідних активів не перевищує 5%, для України – 10%. Банки України в сучасних умовах домоглися зменшення збитків за рахунок реструктуризації заборгованості, зменшення адміністративних витрат та зростання ролі непроцентних доходів.

Ключові слова: кредитний ризик, прибутковість, недохідні позички, процентний спред, віддача активів.

Жердецькая Л.В., Коломия Т.О. Риск и доходность банковского кредитования: оценка взаимосвязей. В статье проанализирована взаимосвязь между долей недоходных кредитов в портфеле и показателями эффективности (спредом и рентабельностью активов). Доказано, что рискованность влияет на доходность в периоды, когда доля недоходных активов не превышает 5%, для Украины – 10%. Банки Украины в современных условиях добились уменьшения убытков за счет реструктуризации задолженности, уменьшения административных расходов и роста роли непроцентных доходов.

Ключевые слова: кредитный риск, доходность, недоходные ссуды, процентный спред, рентабельность активов.

Zherdetska L.V., Kolomyia T.O. Risk and return of bank lending: measurement of relationship. The relationship between the share of nonperforming loans in the portfolio and the spread and return of assets has been analyzed in the article. It has been proved that risk factor influences profitability in periods when the share of nonperforming assets does not exceed 5%, for Ukraine – 10%. Banks in Ukraine have, in modern conditions, managed to reduce losses by restructuring credit portfolio, reducing administrative costs and increasing the role of non-interest income.

Keywords: credit risk, profitability, nonperforming loans, interest rate spread, return on assets.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку банків характеризуються суттєвими змінами в умовах їх діяльності, які зумовлені погіршенням якості активів, зниженням ефективності проведення операцій та викликають необхідність обґрунтування управлінських рішень у сфері оптимізації фінансових результатів і ризиків. Процеси глобалізації фінансових ринків, посилення конкуренції у банківському секторі економіки, необхідність лібералізації внутрішнього фінансового ринку стали чинниками посилення негативного впливу глобальної економічної кризи на економіку держави у цілому та її банківський сектор зокрема. Зважаючи на сучасні проблеми функціонування банків в умовах економічної кризи, зростає актуальність питань, пов'язаних із ризиком банківського кредитування, формуванням резервів за кредитними операціями та їх впливом на основні показники банківської діяльності.

У процесі здійснення кредитної діяльності основним завданням кредитних менеджерів є прийняття дієвих заходів не для уникнення кредитних ризиків, а для розроблення та своєчасного використання методів раціонального управління ними. Вказане створює необхідність формування відповідних концепцій управління ризиком та прибутковістю банківського кредитування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

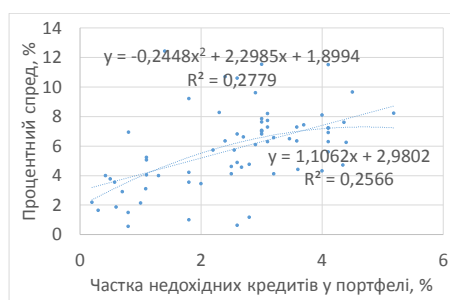
Питання оцінки та управління кредитним ризиком банків розглянуто в працях багатьох учених-економістів, зокрема таких, як О. Васюренко [1], В. Вітлінський [2], В. Подчесова [3], Л. Примостка [4], Л. Кузнецова [5] та ін. Глобальна фінансова криза 2007–2008 рр. актуалізувала питання дослідження кредитних ризиків серед вітчизняних та зарубіжних науковців. Сучасні дослідження присвячено чинникам кредитного ризику [6; 7] та його впливу на дохідність за умови підсилення державного регулювання фінансових ринків [8]. Учені розглядають зміст кредитного ризику, його складники, чинники та методи оцінки і прогнозування. Водночас окремі питання оцінки взаємозв'язків між ризикованістю

банківських позичок та прибутковістю банків уважаємо недостатньо розробленими.

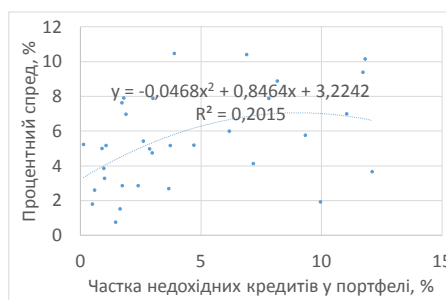
Постановка завдання. Метою дослідження є розроблення науково-методичних рекомендацій щодо обґрунтування взаємозв'язку між ризикованістю та прибутковістю банківського кредитування.

Виклад основних результатів. Теоретично високий рівень процентних ставок передусім відбиває значний ризик кредитної діяльності банків. Зростання частки проблемної заборгованості є наслідком наявності на фінансових ринках асиметрії інформації, яка в контексті впливу на кредитний ризик пов'язана з імовірністю несприятливого відбору та є невід'ємною властивістю фінансових відносин. Варто зауважити, що в умовах кредитної експансії підвищується ризик несприятливого відбору позичальника (ненадійного позичальника). Нездатність позичальника оплачувати свою кредитну заборгованість проявляється тоді, коли прирощення його очікуваних доходів нижче приросту відсоткової ставки за отриманими раніше кредитами, що свідчить про наявність занадто оптимістичних очікувань, сформованих у період активного росту цін на базові та фінансові активи, і розширення на цій основі кредитної пропозиції [9; 10]. Ураховуючи вищевикладене, можна зробити теоретичне припущення, що в періоди стабільності (росту) існує позитивний взаємозв'язок між рівнем ризику та якістю банківських позичок; у кризових умовах зв'язок буде зворотнім. Для обґрунтування чи спростування висунутого припущення розглянемо показники, дані за якими доступні за різними країнами щорічно на сайті Світового банку чи щоквартально на сайті Міжнародного валютного фонду (МВФ):

- частка непрацюючих кредитів у загальному обсязі кредитного портфеля (Non-performing Loans to Total Gross Loans) [11; 12];
- процентний спред Interest rate spread (lending rate minus deposit rate, %) [11] або (Spread Between Reference Lending and Deposit Rates) [12];
- віддача (прибутковість чи збитковість) активів (Return on Assets, %) [11; 12].

2006 р.

2016 р.

Рис. 1. Взаємозв'язок між показниками якості та дохідності банківського кредитування в 2006 та 2016 рр. за країнами світу

Джерело: розроблено за даними [11]

Варто зауважити, що не за всіма країнами є дані по всіх показниках: найбільш повна інформаційна база наявна у розвинених країнах із високою якістю кредитів. Окрім того, у дослідженні будувалися залежності з урахуванням обмеження максимальної частки недохідних кредитів. Графіки, які відображують найкращий рівень апроксимації, наведено на рис. 1.

Дані рис. 1 свідчать про наявність слабого зв'язку між часткою недохідних кредитів та рівнем процентного спреду. Станом на 2006 р. домогтися наявності хоча б слабого зв'язку вдалося шляхом установлення максимального рівня недохідних позичок на рівні, що не перевищує 5%. Отже, у разі стабільності на банківському ринку, що характеризується незначною ризикованістю кредитної діяльності (частка недохідних кредитів не перевищує 5% портфеля), існує позитивний зв'язок між рівнем ризику та рівнем процентного спреду. Іншими словами, прийняття більшого ризику забезпечуватиме кращу віддачу від укладених коштів. Значення показника «R-квадрат» у 2006 р. незначно вище для взаємозв'язку, який описується параболою, проте екстремуму функція сягає за значення частки недохідних активів на рівні 4,69%, що зовсім несуттєво впливає на економічну інтерпретацію результатів дослідження. У 2016 р. отримуємо схожий зв'язок: спред зростає зі зростанням частки недохідних активів до рівня 4,35%, а у разі перевищення ризикованості активів різниця між ставками скорочується. Водночас рівень апроксимації знижується. На нашу думку, це пояснюється таким: по-перше, значним коливанням рівня проблемної заборгованості, частка якої у цьому разі була обмежена рівнем 15%; по-друге, значним розсіюванням рівня спреду між країнами, яке підсилюється в періоди нестабільності: країни, що розвиваються, мають значну частку недохідних кредитів та високий рівень ставок і спреду.

Досягнення цілей дослідження потребує проведення аналогічного аналізу для України з уточненням взаємозв'язків між ризикованістю кредитів та спредом і віддачею активів (рис. 2).

На рис. 2 проілюстровано зв'язок між досліджуваними показниками в розрізі етапів та граничних значень показників ризикованості. Для показника спреду було обгрунтовано такі етапи: 4-й квартал 2006 р. – 3-й квартал 2009 р. Протягом цього періоду частка недохідних кредитів не перевищувала 10% портфеля; 4-й квартал 2009 р. – 4-й квартал 2014 р. На протязі цього проміжку часу частка недохідних позичок у портфелі коливалася від 10% до 19,99%; у періоді з 1-го кварталу 2015 р. по 1-й квартал 2017 р. частка непрацюючих кредитів перевищувала 20%, сягнувши свого максимуму 51% у 1-му кварталі 2017 р.

Дані рис. 2 (2.2. зв'язок непрацюючих кредитів та спреду) доводять попередні висновки: погіршення якості кредитного портфеля спричиняє зростання процентного спреду за умови, що рівень проблемної заборгованості не перетинає межу в 5%, оскільки за подальшого зростання рівень спреду скорочуватиметься. Однак це твердження є достатньо точним у періоди, коли рівень недохідних позичок не перевищує 10% портфеля. Зі зростанням рівня проблемної заборгованості тіснота зв'язку знижується (2-й із виділених вище періодів) та зовсім зникає (3-й період). Уважаємо, ця ситуація може бути пов'язана з нерівномірністю розподілу рівня ризику по системі банків: окремі банки мають прийнятний рівень ризику, тоді як інші знаходяться на межі банкрутства та мають значну частку проблемних активів.

Варто зауважити, що оцінка взаємозв'язку ризикованості кредитів та віддачі активів (рис. 2.2) проводилася у цілому для 4-го кварталу 2005 р. – 1-го кварталу 2017 р. та для періоду до 3-го кварталу 2014 р. (рівень ризику до 20%). Характер зв'язку не

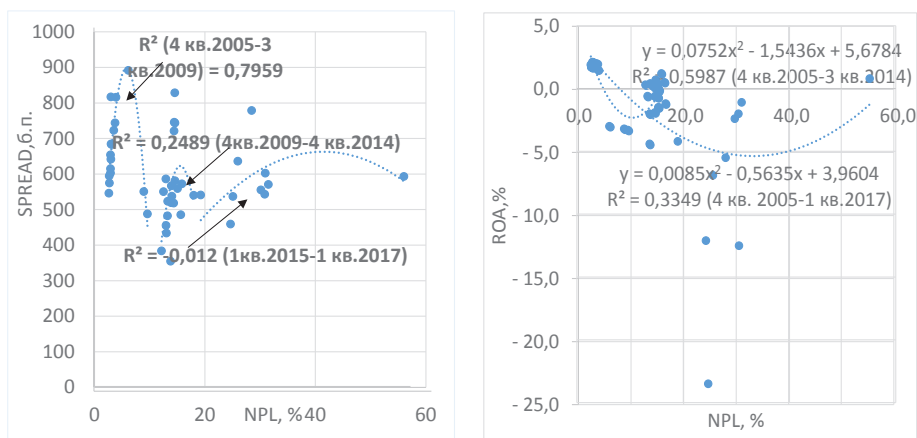

Рис. 2. Взаємозв'язок між показниками ризикованості та прибутковості банківського кредитування в Україні у 3-му кварталі 2005 р. – 1-му кварталі 2017 р.

NPL – частка недохідних позичок у портфелі, %. SPREAD – процентний спред, б.п.

Джерело: розроблено за [12]

змінився на кожному з виділених проміжків, проте апроксимація вища для даних, які не перевищують 20%. Форма побудованого графіку та рівняння, що його описує, свідчать про таке: зі зростанням рівня недохідних позичок зменшується рентабельність банків, проте до певного рівня зі зростанням за подальшого погіршення якості. Іншими словами, у разі погіршення якості кредитного портфеля суттєво знижується рентабельність банку, проте протягом певного часу після шоку, спричиненого зростанням проблемних позичок, банки пристосовуються до зовнішніх умов та великих ризиків і знаходять альтернативні шляхи підвищення рентабельності: збільшення процентних ставок, реструктуризація заборгованості, зменшення адміністративних витрат, зростання ролі непроцентних доходів. Отже, можна зробити висновки щодо підвищення рівня менеджменту в банках України, оскільки банки отримують прибуток навіть в умовах 50% непрацюючих кредитів у портфелі.

Більш детально проаналізувати складники ризику й доходу в процентній ставці дають змогу дані, що представлені на рис. 3. Варто зазначити, що логічним підґрунтям проведення структурного аналізу дохідності процентних активів є таке рівняння :

$$ПД = ПВ + ВР + НВ + ВПП + ФР, \quad (1)$$

де ПД – процентні доходи; ПВ – процентні витрати;

ВР – витрати на формування резервів для покриття збитків за кредитними операціями;

НВ – непроцентні витрати, що розраховуються як непроцентні витрати (у т. ч. загальні адміністративні), що не покриті непроцентними доходами;

ВПП – витрати на податок на прибуток;

ФР – фінансовий результат.

Як правило, ці витрати поділяються на прямі (заробітна плата працівників та витрати на утримання кредитного відділу та ін.) та непрямі (витрати на утримання бухгалтерії та інших адміністративних підрозділів). Проте, враховуючи обмеженість інформаційної бази, що є у відкритому користуванні, пропонуємо розраховувати непроцентні витрати, що належать до вартості кредитних ресурсів, як такі, що непокриті непроцентними доходами:

$$НВ = НПД - ЗАВ, \quad (2)$$

де НПД – непроцентні доходи (чистий результат); ЗАВ – загальні адміністративні витрати.

Отже, значний обсяг накладних витрат у даному разі може бути пов'язаний як із великим обсягом умовно-постійних витрат, так і з недостатнім рівнем непроцентних доходів.

Як свідчать дані рис. 3, збиток банків України зумовлюється передусім значними витратами на формування резервів. Ставка покриття накладних витрат зменшується як за рахунок скорочення адміністративних витрат, так і за рахунок зростання непроцентних доходів. Значний рівень недохідних кредитів у портфелі зумовлений погіршенням якості кредитування в 2016 р. із покращанням у 1-му кварталі 2017 р. Таким чином, значний рівень проблемної заборгованості банків України станом на 1-й квартал 2017 р. є результатом минулих років, тоді як покращання банківського менеджменту зумовило скорочення видатків та отримання прибутку. Однак варто зауважити, що тенденцію до відновлення прибуткової діяльності не можна вважати стабільною, а

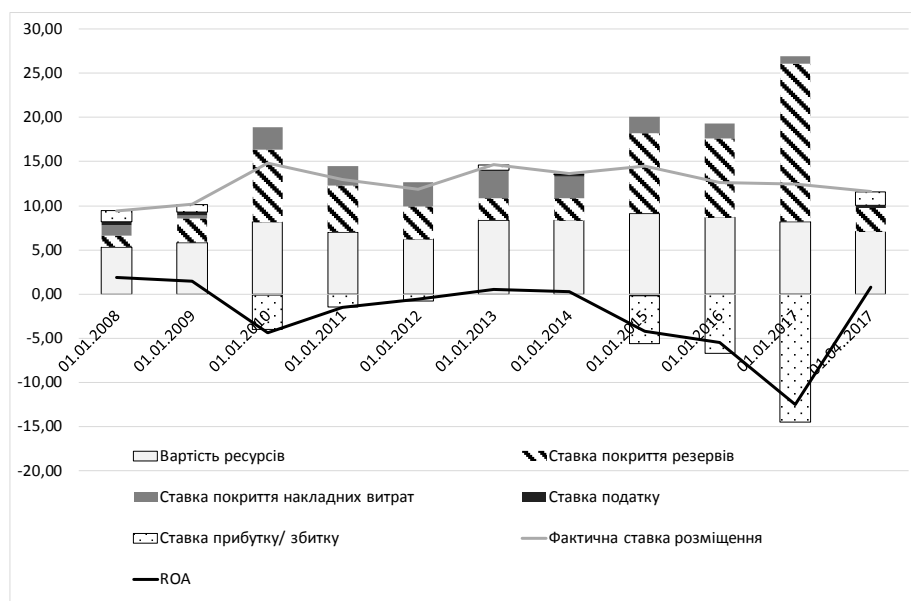

Рис. 3. Динаміка структури процентної ставки за банківськими позичками в Україні за період 2007 р. – 1-й квартал 2017 р.

Джерело: власна розробка за офіційними статистичними даними НБУ

запровадження вдосконаленої методики оцінки очікуваних збитків та формування резервів за позичками може спричинити наступний шок стрімкого зростання витрат та збитків.

Висновки. У дослідженні встановлено, що рівень ризику банківського кредитування є вагомим чинником його фінансових результатів – процентного спреду та віддачі активів. Водночас результати дослідження є чутливими до граничних значень показників. Так, для стабільного періоду взаємозв'язок між рівнем кредитного ризику та прибутковості можемо констатувати, якщо рівень ризику не перевищує 5%;

у кризовий та посткризовий періоди зв'язок визнається як слабкий. В Україні обґрунтовано високий рівень зв'язку між часткою недохідних кредитів та спредом у періоди, коли рівень проблемної заборгованості не перевищував 10%; для показника віддачі активів – не більше 20%. У кризовий період в Україні варто відзначити підвищення рівня банківського менеджменту, оскільки за рахунок реструктуризації заборгованості, зменшення адміністративних витрат та зростання ролі непроцентних доходів відбувається зростання прибутковості навіть а умови високого рівня ризикованості.

Список літератури:

1. Васюренко О.В. Сучасні концепції управління кредитним ризиком як основні складові процесу управління кредитним ризиком банку / О.В. Васюренко, В.Ю. Подчесова // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 1(115). – С. 170–177.
2. Кредитний ризик комерційного банку : [навч. посіб.] / В.В. Вітлінський, О.В. Пернарівський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко ; за ред. В.В. Вітлінського. – К. : Знання, КОО, 2000. – 251 с.
3. Подчесова В.Ю. Управління кредитним ризиком банку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / В.Ю. Подчесова. – Суми, 2009. – 19 с.
4. Примостка Л.О. Кредитний ризик банку: проблеми оцінювання та управління / Л.О. Примостка // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 118–125.
5. Кузнецова Л.В. Кредитний менеджмент : [навч. посіб.] / Л.В. Кузнецова. – Одеса : ОПДУ НАДУ, 2007. – 320 с.
6. Ahmad N.H., and Ariff M. Multi-Country Study of Bank Credit Risk Determinants / N.H. Ahmad and M.Ariff // International Journal of banking and Finance. – 2007. – № 5(1). – P. 135–152.
7. Жердецька Л.В. Обґрунтування чинників кредитного ризику банківської системи України / Л.В. Жердецька // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – Вип. 6. – Ч. 4. – С. 221–225.
8. Kargbo M., Hui. A and Xiaoxue L. Government Regulation, Bank Risk and Bank Performance / M. Kargbo, A. Hui and L. Xiaoxue // The 7th International Conference on Financial Risk and Corporate Governance. – 2015. – Nevada, USA.
9. Stiglitz J. E, Weiss A. Credit Rationing in Markets with Imperfect Information / Joseph E. Stiglitz , Andrew Weiss // The American economic review. – June, 1981. – Volume 71, Issue 3 – P. 393–410.
10. Chapter 6. Credit Rationing. H.Keiding: Economics of Banking (Prel.version:January 2013). Electronic copy available at : <http://www.econ.ku.dk/keiding/textbooks/economicsofbanking/Bchapter6.pdf>.
11. Статистичні дані Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators#>.
12. Статистичні дані Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.imf.org/?sk=51B096FA-2CD2-40C2-8D09-0699CC1764DA&sId=1411569045760>.